

ЕВОЛЮЦИЯТА НА ВОЕННАТА СЛУЖБА В АНГЛИЯ И ФРАНЦИЯ

ПРЕЗ XIV В.¹

Тодор Тодоров

Според френския историк Филип Контамин, през XIII в. настъпва криза във феодалната система на военна служба, която засяга дори най-силните и организирани монархии в Западна Европа – кралствата Англия и Франция². Ф. Контамин илюстрира слабостта на английските и френските феодални институции, като представя следните примери: През 1300 г., за кампанията си в Шотландия, крал Едуард I (1239 – 1307) свиква феодалното опълчение. Броят на воините обаче наброява едва 40 рицари и 336 сержанти. По подобен начин през 1272 г. крал Филип III (1245 – 1285) свиква френското войнство в град Тур, откъдето възнамерява да потегли срещу бунтуващия се граф на Фоа. Ф. Контамин изчислява, че приблизителната дължима служба на френския крал по това време възлиза на ок. 2750 рицари, но в похода срещу Фоа взимат участие едва 672 рицари³.

Примерите на Ф. Контамин безспорно демонстрират ако не пълната, то поне частичната неефективност на феодалните военни задължения. По думите на същия автор „към 1300 г. във френското кралство традиционният *servitium debitum*⁴ е в пълно отстъпление“⁵. Повече от ясно е, че военните задължения в английските и френските земи към края на XIII в. и началото на XIV в. преминават през сложен процес

¹ Подготовката на този текст е осъществена с финансовата подкрепа на Национална програма „Млади учени и постдокторанти“, приета с РМС 5777/17.08.2018 г., в която участва авторът.

² **Contamine, P.** War in the Middle Ages. Оксфорд, 1986. с. 78.

³ Пак там, с. 80-81.

⁴ Букв. *дължима служба*. Виж *Servitium Debitum*.

⁵ <<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110810105826698>> 07. 06. 2021 г.

⁵ **Contamine, P.** War in the Middle Ages, с. 82.

на развитие, което естествено повдига редица въпроси и поставя разнообразни исторически проблеми.

Настоящото изложение си поставя за задача да разгледа един конкретен проблем, а именно да проследи процеса на развитие на военните задължения в Англия и Франция през XIV в. Тук е необходимо да се отбележи, че текущият текст ще се фокусира върху военната служба, която се изисква от кралските институции в двата региона. За постигането на посочената цел на първо място ще се пристъпи към кратък преглед и анализ на основните причини, които довеждат до отслабването на феодалните военни задължения. След това следва да се премине към индивидуален анализ на различните форми на военни задължения в Англия и Франция през XIV в., като въз основа на извлечените изводи ще се формулира и цялостно заключение.

1. Причини за отслабването на феодалната военна служба

Ф. Контамин посочва, че причините за отслабването на феодалните военни задължения са многобройни⁶. Към това определение със сигурност може да се прибави и разнородното им естество. Първата и безспорно най-значима причина се корени в тромавия характер на самата феодална военна служба.

Появата на феодалната военна служба в Англия се свързва с нашествието на норманите през 1066 г. и възкачването на Уилям Завоевателя (1066 – 1087) на английския престол. Традиционната историческа престава е, че Уилям Завоевателя създава нова система, като раздава разнообразни владения на своите сподвижници, т. нар. баронства. Върху тези нови компактни административни единици той налага определени военни задължения, които се изразяват в предоставянето на фиксирани квоти от войници⁷.

Системата на Уилям Завоевателя оцелява почти без промени. През управлението на Хенри II (1154 – 1189) в Англия се извършва проверка на кралските васали, която води до изготвянето на т. нар. *cartae baronum* – документ, който регламентира дължимата служба на краля. Общото количество възлиза на $6,278\frac{7}{8}$ рицари, макар това число да се закръгля на 5000 рицари⁸.

⁶ Пак там, с. 82.

⁷ **Hugh, M. T.** The Norman Conquest: England After William the Conqueror Rowman Publishers. 2008. с. 72.

⁸ **Contamine, P.** War in the Middle Ages, с. 79.

Съвременната английска историография клони към становището, че феодалното войнство е средство със съмнителна бойна стойност, поне що се отнася до организацията на експедиционни контингенти. Както изглежда, принципната задача на феодалната военна система е да осигури позицията на норманите в Англия, защото поддържането на голяма постоянна сила е практически невъзможно⁹.

Установяването на норманската власт в Англия и известното умиротворяване на кралството се оказва важен фактор за развитието на феодалната военна служба. Тя бързо започва да добива чисто финансови измерения чрез комутацията на военна служба или плащането на т. нар. щитови пари. Плащането на щитови пари в Англия е засвидетелствано още преди 1100 г., но през втората половина на XII в. тази практика придобива масов характер¹⁰.

Макар Уилям да налага квоти за войници върху своите васали, той продължава да се възползва широко от услугите на наемни бойци¹¹. Много от английските владетели след него водят кампаниите си на материка основно с кралската свита, която е постоянно военно формирование и действа като ядрото на армията заедно с разнообразни наемни и феодални контингенти¹².

Във Франция ситуацията е сходна. Според традиционната научна представа, феодалната военна служба произтича от древната и лична връзка между васал и господар. Един свободен човек приема да служи на друг, отдавайки му омаж. От времето на Каролингите насетне васалната връзка се скрепява и с клетва за вярност. От особено значение за този тип отношения е т. нар. бенефиций – парче земя, което васалът получава като издръжка. Първоначално отдаването на собственост не е непременно свързано с васалните отношения. През XI в. обаче окончателно се установява практиката васалите да получат земя от хората, на които служат. През същия период бенефициите започват да се наричат фиефи, като голяма част от тях стават наследствени¹³.

Историческите доказателства показват, че френските монарси се възползват максимално от своите васали. Запазен е документ от времето на Филип Огюст (1165 – 1223), т. нар. *prisee des sergésants*, който документира дължимата военна служба от

⁹ Пак там, с. 77.

¹⁰ Пак там, с. 79.

¹¹ **Prestwich, J. O.** The Military Household of the Norman kings с. 10.

¹² Пак там, с. 10.

¹³ **Hallam, E. M., West, C.** Capetian France 987-1328. Абингдън, 2020. с. 17-21.

кралския домен. Службата се измерва във войници и коли, като общият брой възлиза на 7,695 души и 168 коли. Към това се прибавя и сумата от 16,473 парижки ливри, която дължат петнадесет селища вместо военната служба¹⁴. Впечатление прави обаче, че тук става въпрос изрично за кралските земи.

Необходимо е да се отчете, че е спорно доколко съществуват феодални отношения извън кралския домен, особено в земите на юг от р. Лоара. Макар отдаването на омаж и клетва за вярност да е популярна практика, засвидетелствана из цялата територия на Франция до началото на XIV в., тяхното значение не бива да се преувеличава. Важно е да се отбележи, че васалните отношения често се разбират от разнообразните френски магнати, като белег за съюз, а не като принадлежност към теоретична йерархична обществена структура¹⁵. Още един признак за липсата на феодални отношения е масовата употреба на наемници, за които се изразходват големи суми¹⁶.

Дотук става ясно, че в концепцията за феодалната военна служба съществуват проблеми. Макар Ф. Контамин да говори за пълно отстъпление на традиционната военна служба, от представените данни следва да се приеме, че това становище е твърде едностранно. Английските и френските крале все пак продължават да се осланят на наемници, както и на собствените си свити. Това естествено не означава, че феодални контингенти не взимат участие в бойни действия, а по-скоро че средновековните армии до началото на XIV в. имат разнообразен наборен характер. Феодалната военна служба действително отслабва, но това трябва да се разглежда в контекста на нейното междинно и преходно естество.

Могат да се обособят още две причини за отслабването на военната служба. На първо място е твърде успешната тенденция сред английските и френските магнати да наложат стриктни географски ограничения¹⁷. Удачен пример е случаят с английските барони, които престават да служат на континента от управлението на Хенри II насетне¹⁸. Това състояние на нещата принуждава кралете да търсят нови и различни средства за диверсификация на набора. В това направление изпъква т. нар. *fief-rente* или практиката в богатите европейски монархии, като Англия и Франция, да се раздават фиксирани суми. Те се изплащат на равни интервали от време вместо доходите от

¹⁴ Пак там, с. 214.

¹⁵ Пак там, с. 4, 17-21.

¹⁶ Пак там, с. 214.

¹⁷ **Contamine, P.** War in the Middle Ages, с. 82-83; **Prestwich, M.** English politics in the thirteenth century. Бейзингстоук, 1990. с. 96-97.

¹⁸ **Contamine, P.** War in the Middle Ages, с. 78-80.

традиционния фиеф¹⁹. На второ място може да се посочи цялостното икономическо развитие на Западна Европа, изразяващо се в появата на нови градове и разрастването на вече съществуващите. Все по-големите военни задължения, които се налагат върху селищата, значително допринасят за намаленото участие на васалните контингенти²⁰.

Така в общи линии изглеждат основните процеси на развитие във военната служба до началото на XIV в. През този период феодалните практики действително отслабват, макар че те никога не са толкова широко разпространени. Видимо е, че феодалната военна служба страда от липса на гъвкавост. Сезонният характер на контингентите със сигурност е ограничаващо обстоятелство. Към това трябва да се прибави и съпротивата от страна на самите феодали, която се изразява в опитите им да ограничат службата си в географски план. Откупуването на военната служба представлява удобен начин да се извлече полза от феодалната система. Комутиациите предоставят повече финансови възможности пред кралете.

В този ред на мисли могат да се обособят две условни категории на военна служба: (1) служба, която се основава на съществуващи васални отношения; (2) служба, която се предоставя срещу заплащане.

Тъй като е видимо, че развитието на военната служба е еволюционно по своя характер, изглежда логично да се разгледат изразенията на обособените по-горе категории, а именно появата на общата военна служба и договорната служба в английските и френските земи през XIV в.

2. Обща военна служба

Общата военна служба не е нито ново, нито непознато явление за Средновековието. Във Франция тя се базира върху древната германска традиция, според която кралете имат право да свикват всички свободни мъже на бой²¹. През XIV в. изискването на военна служба става чрез т. нар. *arrière-ban*, термин, който вероятно е семантично изкривяване на старата франкска дума *heriban*²². В Англия общото военно задължение също намира благоприятна почва. Това може да се обясни с оцеляването на старите

¹⁹ Lyon, B. D. The Money Fief under the English Kings, 1066-1485. // *The English Historical Review*, 1951, N 259. с. 161-162.

²⁰ Contamine, P. War in the Middle Ages, с. 82-83.

²¹ Lyon, B. D. From Fief to Indenture: the transition from feudal to non-feudal contract in Western Europe, Кеймбридж (Масачузетс), 1957. с. 249; Evergates, Th. Ban/Banalité // *Medieval France: an encyclopedia*. – Абингдън, 2013. с. 175-176; Henneman, J. B. Royal Taxation in Fourteenth-Century France: The Development of War Financing, 1322-1359. Принстън, 2015. с. 19.

²² Contamine, P. War in the Middle Ages, с. 87; Henneman, J. B. Royal Taxation, с. 19.

англосаксонски традиции, с присъствието на организирана и добре развита администрация от XII век насетне и със съществуването на чувство за общност в цялата страна, което е по-широко разпространено и по-добре вкоренено, отколкото в други региони на Западна Европа²³. Реално кралете на Англия и Франция се облягат на една стара, но все пак небезизвестна традиция, за да разширят собствените си права и да наложат военна повинност върху по-голяма част от поданиците си.

В Англия всеобщата служба се налага по няколко начина. На първо място това става чрез т.нар. *commission of array* (пълномощие за набор – бел. моя). Пълномощията се предоставят на един или повече доверени мъже, често кралски служители, чиято задача е да наберат определен брой пехотинци от даден административен регион²⁴. Войниците набирани по тази начин получават заплащане, но не регулярно²⁵. За пръв път контингенти по този начин се набират от крал Едуард I, но практиката продължава и при неговия син, Едуард II²⁶.

Чрез пълномощията английските крале успяват да създадат огромни пехотни армии. За кампанията в Шотландия от 1298 г. Едуард I успява да организира контингент от около 27 500 бойци²⁷, а за походът от 1300 г., армията наброява около 9000²⁸. Подобно на баща си, Едуард II също прави всичко възможно, за да разшири набора на пехотинци, но с много по-малък успех. През 1316 г., след поражението при Банокбърн (23-24 юни 1314), кралят нарежда всеки град да предостави един добре въоръжен воин, като разносните за екипировката и заплатата му за шейсет дни трябва се покрият от съответното селище. Тази амбициозна инициатива не се реализира, но удачно демонстрира стремежът за набор на пехотни контингенти през периода²⁹.

Друг начин по който английските крале налагат общата военна служба е чрез т. нар. *distrains of knighthood* (запори – бел. моя). Короната запорира собствеността на земевладелци с доход над определена стойност, като настоява те да бъдат посветени в рицарство, за да продължат да се ползват от владенията си. Нежелаещите да станат рицари могат да вдигнат запора върху имуществото си като платят еднократна сума.

²³ **Contamine, P.** War in the Middle Ages, с. 88.

²⁴ **Prestwich, M.** Edward I. Нью Хейвън, 1997. с. 407, 409, 493; **Prestwich, M.** The three Edwards: War and state in England, 1272-1377. Лондон, 2003. с. 62.

²⁵ **Prestwich, M.** Welsh Infantry in Flanders in 1297. // *Wales and the welsh in the Middle Ages: essays presented to J. Beverley Smith* – Кардиф, 2011. с. 64.

²⁶ **Powicke, M. R.** Edward II and Military Obligation. // *Speculum*, 1956, N 1, с. 93.

²⁷ **Prestwich, M.** Edward I's armies. // *Journal of Medieval History*, 2011, N 3, с. 237.

²⁸ **Prestwich, M.** Plantagenet England 1225-1360. Оксфорд, 2010. с. 250.

²⁹ **Powicke, M. R.** Edward II and Military Obligation, с. 100, 115-116.

Изобретател на тази хитра практика отново е Едуард I, прилагайки я през 1278, 1285 и 1292 г. Едуард II също издава запови през 1312 и 1316 г., като респективно 350 и 260 души приемат рицарско звание³⁰. Важно е също да се посочи, че Едуард I неколккратно свиква всички собственици с доход на стойност 20 и 40 паунда, без никъде да се споменава тяхната титла. Така през 1297 г. Едуард I успява да организира отряд от 100 конници, а за похода в Шотландия от 1300 г. – отряд от 226³¹.

Във Франция, Филип IV за пръв път обявява *arrière-ban* след унищожителната загуба при Куртре през 1302 г. Френският крал призовава не просто големите магнати, а и техните собствени васали и въобще всички, които са годни да носят оръжие³². За разлика от Англия обаче общата военна служба във Франция се свързва изключително със събирането на данъци. Обявяването на *arrière-ban* почти винаги води до масови комутации и събирането на големи парични суми. Тук трябва да се уточни, че практиката е изискваните субсидии да се изразяват във военни части – примерно „определен брой сержанти“ или „четиристотин конници за четири месеца“³³.

През 1304 г. Филип IV успява да събере колосалната сума от 735,000 турски ливри. *Arrière-ban* е обявен и на 30 април 1337 г., малко преди избухването на Стогодишната война (24 май 1337 – 19 октомври 1453). В този случай само Париж предоставя 18,000 парижки ливри. Субсидии за сметка на военна служба се събират от тулузките градове през 1328 г., а през 1329 г. Лангедок предоставя голяма сума³⁴.

Ф. Контамин посочва, че има доказателства не само за събирането на пари, но и за мобилизацията на войници от различни селски и градски райони³⁵. Действително има аргументи в подкрепа на тази теза. Френските селяни, които взимат участие във въстанието известно като Жакерията (1358), показват впечатляваща полувоенна организация, което предполага боен опит³⁶. Показателен е и случаят с градчето Перигю, където през 1324 г. е екипиран контингент от сто сержанти. В Перигю пристигат кралски служители, които нареждат на всеки един от богатите граждани да въоръжи и да поеме издръжката на един сержант. По-бедните жители трябва да направят същото нещо, като

³⁰ **Simpkin, D.** The English aristocracy at war: from the Welsh wars of Edward I to the Battle of Bannockburn. Уудбридж, 2017. с. 9, 13.

³¹ **Contamine, P.** War in the Middle Ages, с. 89; **Prestwich, M.** English politics in the thirteenth century. Лондон, 1990. с. 100; **Simpkin, D.** The English aristocracy, с. 14-16.

³² **Contamine, P.** War in the Middle Ages, с. 83-85.

³³ **Henneman, J. B.** Royal Taxation in Fourteenth-Century France, с. 19-21.

³⁴ Пак там, с. 30, 116-121.

³⁵ **Contamine, P.** War in the Middle Ages, с. 88.

³⁶ **Firnhaber-Baker, J.** The Social Constituency of the Jacquerie Revolt of 1358. // *Speculum*, 2020, N 3, с. 711.

се организират в групи. В крайна сметка, след дълги пререкания, контингентът се отправя към мястото за сбор, но не преди скучаещите сержанти да нанесат известни поражения на селището³⁷.

От посочените примери става ясно, че общата военна служба намира широко разпространение в Англия и Франция през XIV в. под различни форми, но с една очевидна цел – събирането на средства и набор на войници. Примерите също илюстрират добре, че тя бързо намира силна опозиция сред жителите на двете страни, макар широкото си приложение.

В Англия бароните реагират негативно на опитите на кралете да призовават индивидуални земевладелци или рицари³⁸. Същевременно пълномощията за набор бързо се изправят пред сериозни проблеми. Дезертърството сред пехотните контингенти е широко разпространено³⁹, а общностите, от които се набират войниците, ненавиждат тежките задължения, които им се налагат и подобно на феодалите по-рано започват да настояват за географски ограничения на службата. В крайна сметка след гражданската война и злощастното детрониране на Едуард II през 1327 г. Парламентът успява да убеди новия крал Едуард III да не използва пълномощията освен в случай на вражеско нашествие⁴⁰.

Във Франция, *arrière-ban* първоначално дава отлични резултати като базис за облагане с данъци, тъй като създава впечатлението за извънредно положение. Кралете обаче започват да злоупотребяват с новата си привилегия и лишават *arrière-ban* от оригиналното му значение. Появява се съмнение дали спешните средства, за които владетелите настояват действително са такива. Поражението при Креси позволява на френската корона отново да се възползва от всеобщата паника и да извлече големи средства чрез комутациите на военна служба. Ентусиазмът на поданиците обаче бързо охладнява и след 1352 г. съпротивата срещу данъчната политика на кралете се възобновява⁴¹, като през 1356 г. *arrière-ban* е изцяло изоставен⁴².

3. Договорна служба

³⁷ Henneman, J. B. Royal Taxation in Fourteenth-Century France, с. 44-45.

³⁸ Prestwich, M. The three Edwards, с. 59.

³⁹ Prestwich, M. English politics, с. 107; Prestwich, M. Edward I's armies, с. 239.

⁴⁰ Powicke, M. R. Edward II and Military Obligation, с. 114; Commission of Array. <<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095425735>> 07. 11. 2020 г.

⁴¹ Henneman, J. B. Royal Taxation in Fourteenth-Century France, с. 323-324.

⁴² Contamine, P. War in the Middle Ages, с. 156.

Освен общата военна служба, през XIV в. се развива още една практика, която впоследствие ще стане най-разпространеното средство за набор – договорната служба. В Англия тя се изразява в сключването на т.нар. *indenture for war*⁴³ (договор за война; военен договор – бел. моя). Наборът на войници чрез сключването на договори бързо се превръща в най-разпространената и употребявана форма. Те се сключват между две страни, за да регулират и регламентират условията между свободен човек, който постъпва на служба, и неговия господар. Английските крале започват да сключват договори със своите барони и с отделни военнопочалници, които са длъжни да предоставят определени контингенти. От своя страна военнопочалниците встъпват в договорни отношения с отделни мъже или малки групи. Практически ядрото на армията през втората половина на XIV в. стават различните свити, наети за война⁴⁴.

Класически пример за подобна практика е споразумението между Джон от Гонт, херцог на Ланкастър и сър Джон Невил, лорд на Раби. Джон Невил се съгласява да служи само на херцога с изключението, че остава верен на английския крал. Също така той е длъжен да служи където и когато херцогът пожелае, в мирно или военно време, стига да не бъде възпрян от кралска забрана. Срещу това Невил придобива доход от петдесет марки годишно от приходите на две имения в Ричмънд, както и правото да се храни безплатно в двора на Джон от Гонт, заедно с един от рицарите си, двама оръженосци и двама слуги. Конете им също получават издръжка и ливреи. По време на война сър Джон Невил трябва да предостави двадесет сержанти (петима от които трябва да са рицари) и двадесет конни стрелци. В замяна на този контингент Джон от Гонт се задължава да изплаща 500 марки годишно допълнително към нормалните ежемесечни заплати. Съгласно договора конете на Невил са оценени на определена стойност. Ако някое животно загине, лордът на Раби ще получи обезщетение, равно на цената на загубения кон плюс пътните разноски за пътешествието обратно до Англия. Пленниците и пляката трябва да се разделят според всепризнатата практика⁴⁵.

Във Франция също се появяват военни договори, но под името *lettres des retenue*, с които кралете ангажират определен контингент. Основната разлика с английския *indenture* е в детайлите. Френските договори за значително по-неясни и не включват

⁴³ От англ. *indenture* = вдлъбнатина, назъбване. В военен план означава юридически договор, написан в два екземпляра на един и същ лист, като копията са разделени чрез изрязване по назъбена линия, така че "зъбците" по-късно могат да бъдат съпоставени, за да се потвърди автентичността (хирограф). Виж *Indenture*, 2021. <<https://en.wikipedia.org/wiki/Indenture>> 07. 06. 2021 г.

⁴⁴ **Contamine, P.** *War in the Middle Ages*, с. 151-152; **Lyon, B. D.** *From Fief to Indenture*, с. 252-253.

⁴⁵ **Contamine, P.** *War in the Middle Ages*, с. 151.

времеви обхват. Въпреки това се упражнява строг контрол върху набраните войници. Короната назначава маршалите на Франция, заедно с още осем лейтенанти, за да проверяват отрядите на наетите капитани и да се преустановят всякакви злоупотреби. Също така капитаните поемат отговорност за всички дела на своите войници⁴⁶.

Заклучение

От краткото изложение дотук става ясно, че военната служба през XIV в. със сигурност преминава през трансформация. Видно е обаче, че промените не са плод на някакво революционно нововъведение, а се коренят в остарели, но традиционни и познати практики в Англия и Франция. Отслабването на феодалната военна служба непременно трябва да се разглежда в контекста на другите развиващи се форми на набор.

Въвеждането на всеобща военна служба реално цели да увеличи възможността за набор на войници, но както стана ясно, подобно на феодалните задължения преди това, новите обвързаности почти веднага се обръщат в комутации. Във Франция общата военна служба се използва като средство за набиране на средства. В Англия от друга страна крале като Едуард I бележат известен успех, набирайки големи пехотни контингенти. Тези военни формирования обаче се оказват трудни за управление. Свърхупотребата на общата служба бързо създава опозиция срещу нея и в двете кралства и в крайна сметка английските и френските крале престават да упражняват новооткритите си права към средата на XIV в.

Договорната служба също съществува под една или друга форма преди XIV в. Високата популярност на наемните контингенти подкрепя това твърдение, както и разпространената практика на паричните фиефи, т. нар. *fief-rente*. Разрастващите се финансови възможности на кралете създават условия за една по-гъвкава военна система, като договорната служба бележи зенита на този процес през XIV в. Новите контингенти силно наподобяват постоянни военни формирования и позволяват създаването на дълго действащи армии с впечатляващо количество. Макар такъв тип отряди да съществуват през цялото Средновековие, преди XIV в. те са ограничени основно до владетелските свити и имат малки размери.

Отпадането на феодалното опълчение не означава изчезване на феодалното общество. Много по-разумно изглежда новите военни задължения да се разбират като опит за разширяване на традиционните кралски правомощия. Общата военна служба

---

⁴⁶ Пак там, с. 153-154.

бързо се трансформира. Финансовите постъпления от комутации заедно с растящите икономически сили на монархиите, позволяват въвеждането на договорни отношения при наемането на въоръжени контингенти, което значително подобрява бойните способности на английските и френските крале. Предимствата на това нововъведение са очевидни. То притежава ефективност и гъвкавост – качества, които осигуряват продължителното развитие и утвърждаването на договорната военна служба, като принципната наборна система през следващото столетие.

THE EVOLUTION OF MILITARY SERVICE IN ENGLAND AND FRANCE IN THE XIV CENTURY.

Todor Todorov

The goal of the following article is to examine the evolution of military service in England and France throughout the 14th century, focusing especially on the various services owed to the English and French kings. First and foremost a summary of the key developments in military service up to the beginning of the 14th century is made. Great attention is paid to the service of the feudal host and the apparent crisis in feudal military service. The article argues that although feudal military service remains an important part of warfare, it was outshined by the more versatile and flexible service of mercenaries and royal household troops. From there on follows an examination and analysis of various "new" forms of military service that emerge during the 14th century – general military service and the indenture of troop contingents. Key details are again provided to facilitate a general picture of evolutionary processes during the 14th century in England and France respectively. Finally, conclusions are drawn. The article argues that military service based on the innumerable rights of kings tend to be commuted due to their inherent rigidity, paving the way for the mass usage of paid service. The whole process however seems compatible with the idea of a feudal society, as previous examples demonstrate an evolutionary charter to the forms of military service as a whole.